

حسابرسی مسئولیت اجتماعی

دکترسید علی حسینی^۱ ©

استادیار حسابداری دانشگاه الزهرا(س)، تهران، ایران

مریم فرخنده دیسفانی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه الزهرا(س)، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۲۳ تیر ۱۳۹۵؛ تاریخ پذیرش: ۲۵ بهمن ۱۳۹۵)

کسب و کارها و محققان دانشگاهی نشان داده اند در طول سال های اخیر سطح علاقه به مسئولیت اجتماعی شرکتی افزایش یافته است. گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکتی یکی از راه هایی است که از طریق آن شرکت ها می توانند تعهدات خود را نسبت به مسئولیت اجتماعی نشان دهند. حسابرسی اجتماعی اشاره به ارزیابی ادعاهای گزارش مسئولیت اجتماعی سازمان دارد. هدف این مقاله ارائه مفهوم حسابرسی مسئولیت اجتماعی است. روش های مورد استفاده برای جمع آوری اطلاعات شامل جستجوی اسناد، وب سایت ها و نشریات در اینترنت می باشد. حسابرسی اجتماعی می تواند به شرکت ها در ایجاد، بهبود و حفظ یک تصویر مثبت از روابط اجتماعی خوب کمک کند. برای جامعه مفید است که در کنار روابط صنعتی، مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز توسعه پیدا کند، زیرا کارفرمایان و اتحادیه های کارگری بهتر است پیرامون نیازهای مردم و بازار کار آگاهی داشته باشند. توافق کمی در مورد تعریف و استفاده از معیارهای ارزیابی تاثیر اجتماعی وجود دارد. در حال حاضر هیچ استاندارد نظارتی برای حمایت از این مفهوم وجود ندارد. این مطالعه نهادهای مقررات گذار حسابداری را به نیاز برای قاعده سازی و اجرای سیاست های استاندارد فرا می خواند.

واژه های کلیدی: حسابرسی، مسئولیت، مسئولیت اجتماعی شرکتی، حسابرسی اجتماعی.

¹ a.hosseini@alzahra.ac.ir

² farkhondehm59@yahoo.com

مقدمه

محققان اغلب استدلال می کنند که مسئولیت اجتماعی شرکت (CSR) می تواند موجب بهبود رقابت شرکت شود. به این معنی که در بلندمدت این امر منجر به ایجاد یک رابطه مثبت بین CSR و موفقیت مالی می شود. از آنجا که شناخت اولیه مسئولیت اجتماعی شرکتی در دهه ۱۹۶۰ اتفاق افتاد، شرکت ها در سراسر جهان با توجه به سطح عملکرد اجتماعی شان، یعنی تاثیر مثبت و منفی آنها بر ذینفعان، جامعه و محیط زیست، تحت نظارت گسترده ای قرار گرفتند. در طول سالهای متمادی سازمان ها دستورالعمل های رفتاریشان را بسط دادند و به تدریج گزارشات داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکتی را به منظور واکنش به افزایش فشار ناشی از ذینفعان در جهت بهبود استانداردهای اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی منتشر کردند. با این وجود، نمیتوان شیوه ی یکسانی برای جمع آوری و گزارش این اطلاعات بیان نمود. اهمیت اساسی در کیفیت گزارش CSR که در طول چهار دهه ی گذشته تلاش قابل توجهی را به خود جلب کرده است، این است که آیا سازمان ها به طور موثر به خواسته های ذینفعان جامعه ی عمل پوشانده اند؟ جهت دستیابی به این امر، کانون توجهات به حسابداری اجتماعی و به طور خاص تر اثر بخشی حسابداری اجتماعی معطوف شده است. حسابداری اجتماعی ممکن است به طور گسترده به عنوان یک راه تجزیه و تحلیل، اندازه گیری و گزارش عملکرد اجتماعی و اخلاقی یک سازمان با بررسی دقیق فعالیت های غیر مالی آن سازمان که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم بر ذینفعان تاثیر میگذارد، تفسیر شود. (لادر^۱ ۲۰۰۷). حسابداری اجتماعی کنترل و نظارت بر مکانیسم شرکت های انفرادی را تسهیل نموده و اجازه میدهد تا افراد ذینفع، عملکرد اجتماعی یک شرکت در برابر استانداردهای خاص یا انتظارات را ارزیابی کنند، در نهایت نقش ابزار پاسخگویی اجتماعی برای سازمان را مشابه حسابداری مالی ایفا مینماید. (هس^۲ ۲۰۰۱، کوریان^۳ ۲۰۰۵ و تیمان و چاوان^۴ ۲۰۱۲)

مسئولیت اجتماعی:

مسئولیت اجتماعی شرکتی با روابط بین شرکت ها و جامعه سرو کار دارد و به طور مشخص این مفهوم به بررسی تاثیرات فعالیت اجتماعی شرکت ها روی افراد جامعه می پردازد [۴]. مسئولیت اجتماعی شرکتی پیوستگی و اتحاد میان فعالیت ها و ارزش های سازمان به گونه ای است که منافع کلیه ذینفعان شامل سهامداران، مشتریان، کارکنان، سرمایه گذاران و عموم جامعه، در سیاست ها و عملکرد سازمان منعکس گردد [۳]. کمیسیون اروپا مسئولیت اجتماعی شرکتی را مفهومی می داند که علاوه بر گزارشگری فعالیت های تجاری، موضوعاتی مثل مسائل زیست محیطی و گزارشگری اجتماعی و تعاملات شرکت ها با ذینفعان متعدد را شامل می شود [۸]. گزارشگری اجتماعی و محیطی بخشی از

¹ Ghonkrokta & Lather

² Hess

³ Kurian

⁴ Timane & Chavan,

تغییرات مفهومی تکمیلی در گزارشگری مالی هستند که بر مبنای تئوری ذی نفعان مطرح شده اند، چنین تغییراتی اهمیت توجه به اهداف اجتماعی شرکت ها را هویدا می کند. حسابداری و گزارشگری اخلاقی، اجتماعی شرکت ها و به تبع آن حسابرسی اخلاقی، اجتماعی مربوط به آنها بخشی از فرآیند گزارشگری و پاسخ گویی شرکت ها است که در حوزه ی مسئولیت اجتماعی شرکت ها قرار دارند [۶]. یکی از مزایای اصلی عملکرد اجتماعی برای شرکت ها و سازمان ها ارتباط مثبت آن با عملکرد مالی است. زیرا که شرکت های غیر قانونی و مسئولیت ناپذیر به احتمال زیاد دارای سودآوری زیادی نیستند و در دراز مدت این شرکت ها درآمدزایی ندارند [۲]. کسب و کار و جامعه به هم وابسته اند و در تصمیم گیری ها باید نفع هر دو طرف لحاظ شود. اگر هر یک از کسب و کار و جامعه اقداماتی را انجام دهند که به نفع خود ولی به زیان طرف دیگر باشد، این امر مشکلاتی را ایجاد مینماید. این به این معناست که عمل مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR) باید یک تعادل بین کسب و کار و مزایای اجتماعی ایجاد نماید. بنابراین برای رسیدن به این اهداف، شرکتها نیاز به یک دستورالعمل دارند [۱۷]. گزارشگری اجتماعی و محیطی بخشی از تغییرات مفهومی تکمیلی در گزارشگری مالی هستند که بر مبنای تئوری ذی نفعان مطرح شده اند، چنین تغییراتی اهمیت توجه به اهداف اجتماعی شرکت ها را هویدا می کند. گزارشگری اجتماعی یکی از مهمترین مراحل اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت ها است. بیشتر شرکت ها برای مشروعیت بخشیدن به فعالیت های خود در مقابل ذی نفعان مجبور به ارائه اطلاعاتی در خصوص ارزیابی اثرات اجتماعی فعالیت هایشان می باشند. حسابداری و گزارشگری اخلاقی، اجتماعی شرکت ها و به تبع آن حسابرسی اخلاقی، اجتماعی مربوط به آنها بخشی از فرآیند گزارشگری و پاسخ گویی شرکت ها است که در حوزه ی مسئولیت اجتماعی شرکت ها قرار دارند [۶].

ماهیت حسابرسی مسئولیت اجتماعی:

حسابرسی اجتماعی، روند بررسی و گزارش عملکرد یک کسب و کار در انجام مسئولیت اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، اخلاقی و انسان دوستانه است. ذینفعان عبارتند از گروه‌ها یا اشخاصی که دارای منافع مستقیم یا غیر مستقیم در سازمان بوده یا منافی در واحد تجاری سرمایه‌گذاری کرده‌اند. این گروه‌ها شامل سهامداران، دارندگان اوراق مشارکت، کارگران، مشتریان، گروه‌های داوطلب، موسسان، پیمانکاران، تهیه‌کنندگان مواد اولیه، مقامات محلی و... هستند [۱]. جریان حسابرسی مهم است زیرا میتواند باعث بهبود عملکرد مالی، افزایش جذابیت برای سرمایه‌گذاران، بهبود روابط با ذینفعان شناسایی تعهدات بالقوه، بهبود اثربخشی سازمانی و کاهش خطر ابتلا به سوءرفتارها و تبلیغات جانبی شود.

حسابرسی مسئولیت اجتماعی:

حسابرسی مسئولیت اجتماعی ارزیابی مستقل عملکرد سازمان است همچنانکه دستیابی به اهداف اجتماعی توسط سازمان را گزارش می دهد. حسابرسی اجتماعی ابزار پاسخگویی اجتماعی یک سازمان است و فرآیندی است که ارزیابی عملکرد اجتماعی سازمان را ایجاد نموده و مزایای اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی سازمان را نشان میدهد [۱۵]. حسابرسی اجتماعی ارزیابی از اثرات اهداف غیر مالی یک سازمان را نشان می دهد که به طور سیستماتیک و قانونی منعکس کننده عملکرد سازمان و دیدگاه ذی نفعان آن سازمان است [۱].

تاریخچه حسابرسی اجتماعی :

کلمه حسابرسی از کلمه لاتین که به معنای شنیدن است مشتق شده است. در دوران باستان امپراطوران در قلمرو پادشاهی افرادی را به عنوان حسابرس برای تجزیه و تحلیل احساسات مردم در مورد فعالیت های انجام شده ی پادشاهان تعیین کردند. این حسابرسان جهت دریافت نظرات شهروندان در مورد مسائل مختلف مانند رفتار کارکنان، مضمولین مالیاتی، تصویری که از مقامات محلی داشتند، به مکانهای عمومی میرفتند [۱۲]. اولین استفاده از اصطلاح حسابرسی اجتماعی را میتوان به جورج جویدر^۱ در دهه ۱۹۵۰ نسبت داد. ریشه های این ایده با مشاهده ی نیاز آن زمان به انجام کسب و کار با پاسخگویی بیشتر مطرح گردید و این اطمینان را ایجاد می نمود که کسب و کار بر جامعه اثر (مفید یا غیر مفید) می گذارد. جویدر اهمیت رو به رشد حسابرسی اجتماعی را با نیاز جامعه به اعمال کنترل و نفوذ بر شرکت های جهانی ارتباط داد [۱۶]. در سال ۱۹۷۲ چارلز مداوار^۲ مفهوم حسابرسی اجتماعی را با طرح ایده هایی در سیاست پزشکی، مسائل ایمنی مربوط به مواد مخدر، و مسائل مربوط به مسئولیت حرفه ای شرکتهای بزرگ دولتی از سر گرفت. بر طبق نظر وی، مفهوم حسابرسی اجتماعی با این اصل که، در یک محیط دموکرات تصمیم گیرندگان باید برای استفاده از قدرتشان، تا آنجا که ممکن است با موافقت و درک درستی از علائق ذینفعان تصمیم گیری نمایند، شروع شد. مفهوم حسابرسی اجتماعی پس از آن در میان گروه های مختلف شرکتهای بزرگ به عنوان یک ابزار برای گزارش منفعتشان به جامعه و بدست آوردن بازخورد مردم در فعالیتهایشان استفاده شد تا عملکرد مالی و بازارشان کامل شود. در اوایل تاریخ حسابرسی اجتماعی تعدادی از سازمانهای عمومی شروع به انجام حسابرسی های اجتماعی که شامل دارایی های فیزیکی، اجتماعی و منابع طبیعی بود، کردند. قابل توجه ترین این حسابرسی، حسابرسی اجتماعی دانستون^۳ در سال ۱۹۸۲ بود. که به طور گسترده منتشر و توزیع شد. در سال ۱۹۹۷ مشارکت شرکتهای دولتی منجر به توسعه اولین برنامه حسابرسی اجتماعی اروپا که شامل گروهی از شرکتهای ایرلند، سوئد، دانمارک و انگلستان است شد [۱۲]. بر طبق عقیده رایج، انجام حسابرسی اجتماعی عمدتاً داوطلبانه است. ولی این مساله در برابر اهداف تاسیس ابر شرکتهایمانند

¹ George Goyder

² Charles Medawar

³ Dunston

کسب سود، مفهوم خود را از دست می‌دهد. حسابرسان شرکت‌های بزرگ هیچ تعهدی نسبت به گزارش تاثیر اجتماعی شان بر جامعه به ذینفعان ندارند. گرچه مفهوم حسابرسی اجتماعی ارزشمند است، به نظر می‌رسد برای تحقق اهداف موردنظر خود به تنهایی کافی نیست. در حالیکه در طول سالیان متمادی شرکت‌های خاص به طور قابل توجهی شیوه‌های گزارشگری خود را بهبود بخشیده‌اند اما نگرانی در رابطه با اعتبار واقعی شرکت‌های بزرگ خود گردان مطرح است. فشار گروه‌های بیرونی و ذینفعان باعث شده که بسیاری از شرکت‌ها آزادانه گزارشات مسئولیت اجتماعی خود را مطرح کنند. اما قالب، محتوا و جزئیات موجود در اطلاعات غیر منظم شود. فقدان مقررات اجازه می‌دهد تا شرکت‌ها خود تصمیم بگیرند چه اطلاعاتی را گزارش نمایند و به چه شیوه‌ای این اطلاعات را افشا نمایند. در عوض بهتر است برای ذینفعان از طریق توسعه سیستم نظارتی تضمینی در رابطه با صحت و کفایت گزارشات مسئولیت اجتماعی برقرار گردد. و یک استاندارد برای حسابرسان و نوع رابطه آن‌ها با شرکت مورد حسابرسی و نحوه‌ی انجام حسابرسی تعیین شود [۱۴].

ضرورت حسابرسی مسئولیت اجتماعی :

حسابرسی اجتماعی ابزاری است که شرکت‌ها می‌توانند جهت شناساندن پیشرفت‌ها و چالش‌های خود به سهامداران، کارکنان، مشتریان، سرمایه‌گذاران، تامین‌کنندگان، رسانه‌ها و قانون‌گذاران که بیش از پیش خواستار شفافیت و پاسخگویی شرکتها در مقابل تعهدات و عملکردشان هستند، به کارگیرند [۱۱]. گاهلوت ساشمیتا^۱ در مقاله‌ی حسابرسی اجتماعی، دلیل اصلی اجرای حسابرسی اجتماعی را تفکیک بین آن چیزی که جامعه می‌خواهد و آن چیزی که جامعه بدست می‌آورد، می‌داند. بر طبق نظر وی این فاصله عموماً به دلیل کلاهبرداری و رشوه از وجوه عمومی اتفاق می‌افتد. برنامه‌ها توسط سیاستمداران ایجاد شده و تحت هدایت ماموران اداری برای توسعه جامعه اجرا میشوند. با این حال، در حاشیه‌ی کار، تخفیفات، کمیسیون‌ها و رشوه، بودجه عمومی را از مسیر بهره‌برداری که از قبل تایین شده، منحرف می‌کند. به محض اینکه حسابرس اجتماعی وارد میشود، کنترل خود را بر توسعه دهندگان و مجریان سیاست به صورت زیر اعمال می‌کند: ۱. مزایای اجتماعی طرح را اندازه‌گیری می‌نماید. ۲. تاثیر اجتماعی و اخلاقی عملکرد سازمان را پایش میکند. ۳. مبنایی برای چارچوب خط‌مشی مدیریت در مسئولیت اجتماعی و روش پاسخگویی به کار می‌گیرد. ۴. به ایفای مسئولیت پاسخگویی کمک می‌کند. ۵. شفافیت را افزایش می‌دهد. ۶. هزینه اجتماعی را ارزیابی میکند [۱۹].

آیا حسابرسی اجتماعی در قلمرو حسابرسی قرار می‌گیرد؟

به دلیل این تصور که حسابرسان تنها در زمینه بررسی و تایید اطلاعات اقتصادی تخصص دارند، مسئولیت حسابرسی در گذشته محدود به تایید اطلاعات مالی بوده است و تا کنون پاسخ قاطعی به این سوال که آیا فعالیت‌های حسابرسی فقط باید محدود به موضوعات مالی باشد یا می‌توان سایر موضوعات

¹ -Gahlot Sushmita

همانند حسابرسی اطلاعات مالی آتی، اظهار نامه‌های مالیاتی، صورت‌های مالی میان دوره‌ای و حسابرسی مسئولیت اجتماعی را نیز در قلمرو موضوعات قابل حسابرسی قرار داد.

کمیته مسئول تدوین مفاهیم بنیادی حسابرسی بر این باور است تا زمانی که موضوعی واجد پنج شرط اساسی زیر باشد، می‌تواند در قلمرو حسابرسی قرار بگیرد: ۱- قابلیت استخراج شواهد جهت اثبات ادعاهای گزارش شده و همچنین کمیت پذیری و تاییدپذیری ادعاها، ۲- وجود سیستم پردازش اطلاعات جهت ثبت اتفاقات و رویدادها و یا نتایج حاصل از آنها، ترجیحا در چارچوب یک ساختار کنترل داخلی کافی، ۳- وجود اتفاق نظر (اجماع) در خصوص معیارهای ارزیابی شواهد، ۴- صلاحیت حرفه‌ای حسابرس برای ارائه خدمات و ۵- مشخص کردن نحوه گزارشگری نتایج و همچنین ساختار گزارش [۹]. هم‌اکنون استانداردهای گزارشگری اجتماعی در کشورهای هلند، فرانسه، استرالیا، آمریکا و خیلی از کشورهای توسعه یافته دیگر تدوین شده و واحدهای تجاری ملزم به رعایت آنها هستند. در کشور فرانسه سال‌ها است که واحدهای تجاری مکلف به تهیه ترازنامه اجتماعی شده‌اند. وجود سیستم‌های گزارشگری اجتماعی حاکی از آن است که بررسی مسوولیت‌های شرکت می‌تواند در حیطه حسابرسی قرار گیرد [۱].

حسابرسی اجتماعی در مقابل دیگر حسابرسی‌ها:

حسابرسی اجتماعی اغلب به عنوان شکل دیگری از حسابرسی به منظور اندازه‌گیری دقت صورتهای مالی یا گزارشات آماری و درستی حقایق آنها صورت می‌گیرد. حسابرسی مالی مطابق آیین و قاعده بر صحت اسناد مالی و بررسی توسط یک حسابرس خارجی با استفاده از اصول حسابداری تمرکز میکند. درحالیکه مفهوم حسابرسی اجتماعی جامع‌تر است و دامنه‌ی بیشتری از حسابرسی سنتی دارد [۱۹]. حسابرسی مالی منجر به تایید قابلیت اطمینان و یکپارچگی اطلاعات مالی میشود. به طور مشابه حسابرسی عملیاتی بررسی انطباق سیاست‌ها و روش‌ها با قوانین و مقررات مطروحه، اهداف بدو تاسیس و استفاده بهینه از منابع می‌باشد. حسابرسی عملیاتی رویه‌ای است که حسابرسان به کمک آن مشخص می‌کنند که مدیریت تا چه اندازه از منابعی که به عنوان امانت در اختیار وی قرار داده شده است، در کارآترین حالت ممکن برای دستیابی به موثرترین نتایج عملیات استفاده کرده است [۷].

حسابرسی اجتماعی	حسابرسی عملیاتی	حسابرسی مالی
ارزیابی تاثیر اهداف غیر مالی یک بخش، از طریق نظارت مستمر و سیستماتیک دیدگاه ذینفعان .	تمرکز اصلی بر ایجاد استانداردهای عملیات، اندازه‌گیری عملکرد در برابر این استانداردها، بررسی و تجزیه و تحلیل انحرافات و انجام اقدام اصلاحی است	جمع‌آوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد درباره ادعاهای مربوط به فعالیت‌ها و وقایع اقتصادی برای تعیین میزان انطباق این ادعاها با معیارهای از پیش تعیین شده

حسابرسی اجتماعی به عنوان مکمل حسابرسی متداول و سنتی برای کمک به دستگاه ها و سازمان های دولتی جهت بهبود عملکرد پیشنهاد می شود، که باید در سطوح مختلف دولت و جامعه مدنی انجام شود [۱۲].

روند فعلی حسابرسی اجتماعی:

در سال های اخیر شاهد افزایش جذب عمومی گزارشات مسئولیت اجتماعی شرکتی هستیم. این افزایش تا حدودی به تعهد داوطلبانه شرکت ها نسبت داده شده است. اما مهمتر از آن، این مساله به افزایش قوانین و مقررات با ثبات و تاثیر مستقیم ذینفعان ارتباط دارد.

بیشترین تلاش های موفق شرکت ها برای تنظیم گزارشات غیر مالی در تمام بخش های اقتصادی در اتحادیه اروپا و بویژه انگلستان فرانسه و دانمارک رخ داده است، که در این کشورها، شرکت ها به طریقه سنتی پیشگامان تنظیم گزارشات مسئولیت اجتماعی شرکتی هستند. بسیاری از کشور ها از جمله ایالات متحده امریکا، بی میلی خود را به حرکت خارج از مدل های داوطلبانه ابراز کرده اند. در حال حاضر گزارشات مسئولیت اجتماعی به طور قابل توجهی در فرمت، اندازه و محتوا متفاوت می باشند. حال آنکه تعدادی دستوالعمل مهم بین المللی تدوین شده است. مانند سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) که به نوعی عمده ترین سازمان تصمیم گیرنده اقتصادی بین المللی است، رهنمود گزارشگری بین المللی، استاندارد عملکرد شرکت های مالی بین المللی و استاندارد مرتبط با ذینفعان (AA1000). AA1000 یک چارچوب کلی قابل استفاده برای ارزیابی، طراحی، پیاده سازی و برقراری ارتباط و تعامل ذینفعان است. هدف از این استاندارد ایجاد معیاری برای تعامل خوب با صاحبان سهام است. این استاندارد از دانش سازمانی و عملکرد اجتماعی، اخلاقی، زیست محیطی و اقتصادی حمایت می نماید و از این رو کمک مینماید تا سازمان به سمت مسیر توسعه پایدار حرکت نماید [۲۱].

مزایای حسابرسی اجتماعی:

حسابرسی اجتماعی مزایای بالقوه ای دارد که شامل موارد زیر است:

- ۱- اعتبار سازمان را افزایش می دهد. سازمان به واسطه نشان دادن عملکرد اجتماعی و تعهد به اهداف اجتماعی اعتبار خود را افزایش می دهد.
- ۲- خواسته های ذینفعان را به آگاهی مدیریت و هیئت مدیره می رساند.
- ۳- بر روند تغییرات سازمانی تاثیر مثبت می گذارد. اطلاعات مربوط به عملکرد اجتماعی باعث می شود مدیریت اقدامات سازنده ای در جهت بهبود سازمان انجام دهد.
- ۴- پاسخگویی را افزایش می دهد.
- ۵- به اولویت بندی اهداف کمک می کند.
- ۶- افزایش اعتماد به نفس در زمینه های اجتماعی را فراهم می کند.
- ۷- باعث بهبود عملکرد مالی می شود.

- ۸- حسابداری اجتماعی به سازمان اجازه می دهد تا دستاوردهای خود را بر مبنای شواهد قابل اثبات گزارش دهد نه بر مبنای ادعاهای بی اساس [۱۳].
- ۹- اطلاعاتی برای مقایسه تاثیرات انواع مختلف برنامه ها فراهم می نماید.
- ۱۰- اطلاعاتی برای میزان هزینه برنامه های اجتماعی فراهم می کند، بنابراین مدیریت می تواند این اطلاعات را با بودجه، منابع موجود و اهداف شرکت ارتباط دهد [۲۰].

نارسایی های حسابداری اجتماعی :

- ۱- این حسابداری می تواند گران و وقت گیر باشد.
- ۲- انتخاب حسابرسان ممکن است دشوار باشد.
- ۳- چارچوب ثابت و منحصر به فردی ندارد.
- ۴- مفهومی شناخته نشده است.
- ۵- سنجش این اطلاعات مشکل است [۲۰].

ابزار حسابداری اجتماعی:

موسسات از ابزارهای حسابداری اجتماعی استفاده میکنند تا تمایلات، سیستم ها و اقداماتشان را ارزیابی نمایند و بدینوسیله نقاط قوت و ضعفشان را مشخص نموده و همچنین تعیین نمایند به چه میزان به اهداف اجتماعی دست یافته اند. نتایج حسابداری اجتماعی نشان دهنده تلاش های مدیریت جهت بهبود عملکرد اجتماعی می باشد [۱۸].

در ادامه تعدادی از ابزارهای حسابداری اجتماعی معرفی می شوند [۱۰].

۱) ابزار حسابداری اجتماعی USAID^۱ (SAT)

۲) ابزار شاخص های عملکرد اجتماعی CERISE^۲ (SPI)

۳) ابزار کیفیت حسابداری MFC^۳ (QAT)

۴) شبکه حسابداری اجتماعی (SAN)

۵) طرح گزارش دهی جهانی (GRI) (ترویج استفاده از گزارش پایداری).

ما در این مجال جهت رعایت اختصار تنها به مورد اول (SAT) اشاره می نماییم.

SAT یک ابزار عملی طراحی شده برای موسسات تامین مالی خرد^۴ است. این ابزار جهت ارزیابی این امر که آیا این موسسات در حال انجام مأموریت اجتماعی هستند یا خیر طراحی شده و تعیین می نماید چگونه میتوان بیش از پیش مأموریت اجتماعی را بهبود داد [۱۸].

^۱ United States Agency for International Development

^۲ Committee for Research and Exchange of Information on Microcredit Systems

^۳ Micro Finance Centre

^۴ موسسات مالی که به جمعیت کم درآمد خدمات مالی ارائه میدهند، <https://en.wikipedia.org>

روش شناسی حسابرسی اجتماعی:

ابزار حسابرسی اجتماعی از دو رویکرد جداگانه اما متقابلاً حمایتی استفاده می کند:

۱- رویکرد بررسی حساب های اجتماعی:

حسابداری اجتماعی فرآیند گردآوری، اندازه گیری و گزارشگری تأثیرات متقابل واحد تجاری و جامعه پیرامونی است. حسابداری اجتماعی از طریق اندازه گیری و گزارشگری تأثیرات متقابل واحد تجاری و جامعه ی پیرامونی اش، ارزیابی از توان ایفای تعهدات اجتماعی را امکان پذیر می سازد. به طور کلی دو نوع گزارشگری اجتماعی مدنظر است. یکی گزارشگری اجتماعی غیر مالی در قالب گزارشات توصیفی، اطلاعات آماری و یا شاخص های اجتماعی مانند نسبت های سلامتی و اوقات فراغت و... و اما نوع دیگر گزارشگری، گزارشگری اجتماعی مالی می باشد. در روش گزارشگری مالی مسئله کمی کردن هزینه ها، منافع، دارایی ها و بدهی های اجتماعی مسئله ای است که لاینحل بوده و به همین دلیل اکثر کشورها برای گزارشگری اجتماعی خود از همان روش های گزارشگری غیر مالی استفاده می کنند. برای مثال در کشور فرانسه کلیه شرکت هایی که دارای کارمندانی بیش از ۷۵۰ نفر هستند باید یک ترازنامه اجتماعی منتشر کنند که صرفاً به موضوعات مربوط به کارکنان نظیر تعداد استخدام شدگان، شرایط سلامتی و ایمنی، تعلیم و تربیت توجه دارد. [۵]

روند حسابرسی اجتماعی شامل بررسی و ارزیابی از حساب های اجتماعی است. حساب اجتماعی شامل هرگونه اطلاعات مربوط به عملکرد اجتماعی شرکت ها است. حسابرسان تاحدی که موسسات حساب اجتماعی تولید کنند (برای مثال جمع آوری شاخص های اجتماعی خاص مانند سلامتی و کیفیت زندگی کاری، ارزیابی اثرات انجام حمایت های مالی خاص و...) اعتبار حساب های اجتماعی را ارزیابی می کنند.

۲- رویکرد فرآیند حسابرسی

این رویکرد شامل ارزیابی شش فرآیند داخلی جهت مشخص نمودن عملکرد اجتماعی این موسسات می باشد.

۱- شرح مأموریت: بیان صریح و روشن از اهداف و ارزش ها، که با این امر تمایل به انجام رسالت اجتماعی بیشتر خواهد شد [۱۳]. این اهداف چارچوبی را برای حسابرسی در اختیار حسابرس قرار میدهد تا تمامی جوانب را در انجام حسابرسی اجتماعی در نظر گیرد.

۲- برنامه ریزی استراتژیک: فرآیندی است شامل تعیین اولویت های سازمانی، تعیین اهداف عملکرد، ایجاد برنامه های عملیاتی و ابداع معیاری برای ارزیابی تحقق اهداف عملکرد. شمول یا عدم شمول ملاحظات اجتماعی در برنامه ریزی استراتژیک از اهمیت نسبی موسسات به شمار می رود.

۳- خدمات به مشتریان: در این فرآیند این امر که تا چه حد نیازها و خواسته های مشتریان در طراحی محصولات و خدمات و سیاست های سازمان گنجانیده شده است، مدنظر قرار می گیرد.

۴- نظارت: به این معناست که آیا موسسات با توجه به مأموریت اجتماعی و اهداف اجتماعی در مسیر درست قرار دارند؟ نظارت به معنی یک فرآیند مداوم است که مستلزم مقایسه عملکرد با مأموریت و اهداف سازمان است.

۵- استخدام و آموزش (از جمله آموزش های ضمن خدمت و آموزش های بدو استخدام): این عمل منجر به ارائه فرصت های عالی برای برقراری ارتباط بین مدیریت و کارکنان و تقویت مأموریت های اجتماعی می شود.

۶- سیستم های تشویقی: بدیهی است که افراد به مشوق هایی مانند یک سیستم پاداش مبتنی بر عملکرد واکنش مثبت نشان می دهند. یک سیستم تشویقی که مطابق آن مدیریت و کارکنان در قبال نگرش و رفتارهای متناسب با مأموریت اجتماعی پاداش می گیرند، در ترویج این رفتارها موفق تر خواهد بود [۱۸].

جهت راهنمایی ۶ فرآیند مذکور در جدول زیر برای مذاکرات مربوط به استخدام و آموزش

نمونه ای ذکر شده است: **راهنمای مذاکره برای استخدام و آموزش**

اهداف	نمونه سوالات	توجیهات و پیشنهادات
تعیین اینکه آیا و تا چه حد ملاحظات اجتماعی در روند استخدام و ارتقاء مدیران چگونه مورد لحاظ قرار میگیرد؟	در استخدام کارکنان و ارتقاء مدیران مأموریت اجتماعی چگونه مورد لحاظ قرار میگیرد؟	مأموریت اجتماعی موثر تر خواهد بود اگر به صراحت در روند استخدام و ارتقاء در نظر گرفته شود اگر به صراحت در نظر گرفته شود مخاطب باید بتواند به نمونه هایی از آن استناد نماید. اگر به مأموریت اجتماعی توجهی نشده یا در اولویت پایین تری قرار دارد دلیل آن را جویا شوید

چارچوبی برای اجرای حسابرسی اجتماعی:

فرآیند حسابرسی اجتماعی دارای ۳ مرحله جداگانه است: مرحله آماده سازی، مرحله پیاده سازی و مرحله گزارشگری.

۱- مرحله آماده سازی:

قبل از انجام حسابرسی اجتماعی، حسابرس اجتماعی درخواست می کند که تمامی اطلاعات مربوط به حساب های اجتماعی را که شامل هردو اسناد داخلی و خارجی می باشد در اختیار وی قرار دهند. حسابرس همچنین باید برای دسترسی به اسناد عمومی مربوطه جستجو نماید. اطلاعات مورد جستجو در این مرحله شامل:

۱- بیانیه مأموریت، چشم انداز و شرح اهداف استراتژیک

۲- گزارشات سالانه

۳- فعالیت های بازاریابی و عملکرد اجتماعی همراه با هرگونه گزارش ناشی از این فعالیت ها

۴- محصولات و خدمات ارائه شده همراه با سیاست ها و شرایط و دوره فعالیت

۵- توصیف سیستم های اطلاعاتی مدیریت

۶- سیاست های منابع انسانی

۷- سیاست مسئولیت اجتماعی شرکتی

۸- کدهای رفتاری (نظم و انضباط، احترام، صداقت و...)

بسیاری از اطلاعات فوق را می توان در چند سند داخلی مانند کتاب راهنمای عملیاتی، کتاب راهنمای منابع انسانی یا برنامه استراتژیک جستجو کرد. حسابرس اجتماعی این اطلاعات را بررسی مجدد نموده و به مواردی که نیازمحرزی به پیگیری در طول حسابرسی اجتماعی دارد توجه می کند [۱۳].

۲- مرحله پیاده سازی :

این مرحله شامل ۳ قسمت است. بخش اول مصاحبه نیمه ساختار یافته با مدیریت، کارکنان، اعضای هیئت مدیره و سایر ذینفعان. برخی از این مصاحبه ها ممکن است از طریق تلفن یا وسایل دیگر بسته به خواست و دسترسی مصاحبه شونده دارد.

بخش دوم از مرحله پیاده سازی متشکل است از بررسی حساب های اجتماعی موجود و سیستم حسابداری اجتماعی بوسیله اعضای مربوط به تیم مدیریت و کارکنان.

در بخش سوم از مرحله پیاده سازی، تیم حسابرسی اجتماعی پیش نویس گزارش نهایی را تهیه می کند. این گزارش در یک جلسه پانل حسابرسی اجتماعی در خاتمه حسابرسی ارائه می گردد. پانل حسابرسی اجتماعی از حدود ۵ تا ۸ نفر از سهامدارانی که که از رده هیئت مدیره، مدیر ارشد، مدیران میانی، کارکنان و سایر ذینفعانی که سهم و منفعتی در نتایج فرآیند پانل دارند و در برخی موارد نماینده یک سازمان خاص هستند تشکیل میشود. سرپرست پانل معمولاً مدیر عامل، عضو هیئت مدیره یا مدیر اجرایی میباشد. در نشست این کمیسیون، حسابرس اجتماعی پیش نویس گزارش حسابرسی اجتماعی را به هریک از اعضای پانل برای بررسی تسلیم می نماید. پیش نویس گزارش شامل ۱- شرح تمام فعالیت های انجام شده در طول حسابرسی اجتماعی از جمله لیست کاملی از افرادی که در این فرآیند همکاری کرده اند.

۲- شرحی از حساب های اجتماعی بررسی شده همراه با اظهارنظر درباره ی اهمیت و اعتبار این حساب ها
 ۳- خلاصه ای از یافته های کلیدی حسابرسی
 ۴- پیشنهاداتی برای پرداختن به مسائل شناسایی شده. انتظار می رود این جلسه بیش از ۲-۳ ساعت به طول بیانجامد. در جلسه پانل ذینفعان چشم اندازهای مختلفی را مطرح میکنند. بحث پیرامون حوزه های برجسته ی عدم توافق صورت میگیرد و کار به سمت اجماع بر سر حل اختلافات و حرکت به سمت جلو ادامه می یابد. تصمیمات ناشی از این فرآیند اگر از بالا دستخط شود مشروعیت و حمایت بیشتری بدنبال دارد. مسئولیت مدیر پانل است که همه ی شرکت کنندگان به طور فعال در مناظره شرکت کنند [۱۳].

۳- مرحله گزارشگری :

در پایان جلسه پانل گزارش نهایی حسابرسی توسط حسابرس اجتماعی آماده می شود. این گزارش علاوه بر مواردی که در قسمت پیش نویس گزارش در قسمت قبل فهرست شد خلاصه ای از بحث های جلسه پنل و نتایج برنامه های عملیاتی را نیز در برمی گیرد. در جلسه پانل ممکن است تصمیم بر تجدیدنظر و اظهار نظر مجدد باشد [۱۳].

ویژگی های حسابرسان اجتماعی:

بی طرفی و استقلال : حسابرس اجتماعی باید کاملاً مستقل از مدیریت باشد و نباید اجازه دهد هرگونه جانبداری و تضاد منافع بی طرفی او را در حرفه مخدوش نماید.
تخصص در حسابداری اجتماعی : حسابرس بایستی با کسب تجربه و آموزش مناسب در انجام حسابرسی اجتماعی متبحر شود [۱۸].

تردید حرفه ای: شخص حسابرس آنچه که در ظاهر امر دیده می شود را قبول نکند و تمایل داشته باشد تا جستجوی عمیق تری انجام دهد تا حقیقتی که در ورای آن نهفته است کشف نماید.
توانایی درک برنامه هایی با مفاهیم اجتماعی: تاثیر برنامه های اجتماعی بر ذینفعان مختلف با مجموعه ای از اهداف، برداشت ها ، و ارزش های مختلف توسط حسابرس درک شود. یک حسابرس اجتماعی جهت ترسیم تصویر جامع تری از عملکرد اجتماعی باید تمایل داشته باشد و قادر باشد تا چشم اندازهای مختلفی را در نظر بگیرد [۱۳].

نتیجه گیری:

حسابرسی اجتماعی در سال های اخیر به نحو بارزی مورد توجه قرار گرفته است و مصرف کنندگان خواستار افزایش شفافیت در اقدامات شرکت ها هستند. شرکت ها در سراسر جهان به ارزیابی عملکرد اجتماعی روی آورده اند و گزارش نتایج ارزیابی خود را به عنوان ابزاری برای نشان دادن تعهد شان به مسئولیت اجتماعی می دانند. این نوع حسابرسی می تواند به شرکت ها در شناسایی خطرات، عدم انطباق با قوانین و سیاست های سازمان و شناسایی حوزه هایی که نیاز به بهبود دارند ، کمک شایانی نماید. حسابرسی اجتماعی همچنین میت واند فعالیت های مسئولیت اجتماعی و دستاورد های مربوط به اثرات زیست محیطی، توسعه پایدار، رفاه مصرف کننده، تجارت عادلانه و رفاه کارکنان و روابط با سایر ذینفعان را نشان دهد. با وجود اینکه حسابرسی اجتماعی مفهوم ارزشمندی است اما به دلیل داوطلبانه بودن به نظر می رسد برای رسیدن به اهداف در نظر گرفته شده کارساز نیست. توافق کمی در مورد تعریف و استفاده از معیارهای ارزیابی تاثیر فعالیت ها و عملکرد اجتماعی وجود دارد. از این رو مهم است که وضع کنندگان استاندارد در حرفه حسابداری، استانداردهایی را در مورد مسائل اجتماعی تنظیم نمایند تا این استانداردها برای انجام حسابرسی، به حسابرسان کمک نماید.

فهرست منابع

۱. بیات، علی. حسابرسی مسئولیت اجتماعی شرکتها. (هفتم شهریور ۱۳۸۷). دنیای اقتصاد. شماره ۱۶۰۴
۲. پور دهقان، عادل و رضایی، مهدی. ۱۳۹۲، "بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر عملکرد مالی شرکت ها": رویکردها و نظریه ها، کنفرانس بین المللی مدیریت، چالشها و راهکارها، شیراز
۳. حاجیه، زهره و سرافراز، بهمن. (زمستان ۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت ها و هزینه حقوق صاحبان سهام" پژوهش های تجربی حسابداری، سال چهارم، شماره ۱۴-۱۰۶
۴. حساس یگانه، یحیی و برزگر، قدرت اله. بهار ۹۲. راهبری شرکتی، مسئولیت اجتماعی شرکت ها و نظریه های حسابداری، حسابداری رسمی، شماره ۲۱، ۹۵
۵. خوش طینت، محسن؛ راعی، محسن. "تاثیر ارائه اطلاعات حسابداری اجتماعی بر تصمیم گیری سرمایه گذاران"، بررسی های حسابداری و حسابرسی، پاییز ۱۳۸۳-شماره ۱۱، ۳۷-۲۷
۶. ربیائی، عباسعلی. پاکدل، عبدالله و مشعشعی، سید محمد (۹۲) "توسعه پایدار پیامد حسابداری و بازاریابی سبز و مسئولیت پذیری اجتماعی با تاکید بر راهبری شرکتی"، دانش و پژوهش حسابداری، شماره ۳۲، ص ۳۲-۵
۷. صیدخانی، رضا و حاجی زاده، فتح اله (۹۱) "بررسی و تبیین جایگاه حسابرسی عملیاتی در نظام اقتصادی ایران با تمرکز بر شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۲، ص ۹۶
۸. ربیعی، جعفر و نوروزی، محمد و ایمانی، امید (۱۳۹۶) "افشای مسئولیت اجتماعی در عصر بحران مالی" مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۲۲، ص ۷۰
۹. نیکخواه آزاد، علی. (۱۳۹۴). بیانیه مفاهیم بنیادی حسابرسی، نشریه شماره ۱۲۱ سازمان حسابرسی. ۳۴-۳۳
10. Audit Tools, <http://www.sptf.info/sp-tools/audit-tools>
11. Appendix The social Audit, http://www.cengage.com/resource_uploads/downloads/1439042314_215907.pdf, 2
12. Centre for Good Governance, "Social Audit: A Toolkit A Guide for Performance Improvement and Outcome Measuremen", 2005
13. Chemonics International Inc, (2008), **Social Audit Tool Handbook**, United States Agency for International Development.
14. Mia M , Rahim and Victor Vicario (2015) "A Mess or Means in CSR Assessment?", **Social Audit Regulation**, Springer.
15. National Corporate Social Responsibility Hub Tata Institute of Social Sciences Mumbai, "Mid Term Social Audit Report Of Corporate Social Responsibility (CSR) & Sustainability Projects" for FY 2014-15
16. Pearce, John (2005), Brief History of Social Accounting and Audit <http://www.socialauditnetwork.org>
17. Sheikh, Abdirizak Hussein, (2013), **Role OF Corporate Social Responsibility Audit ON Strategic Decision Making**" For The Award OF The Degree OF Master, The School OF Business University OF Nairobi
18. Social Auditing, From the "Social Performance Map" Series, www.setoolbelt.org/resources/841
19. Sushmita ,Gahlot. 12th November 2013, Social Audits in India, **International Research Journal of Social Sciences**, ISSN , 1-3
20. Tripathi , reddy , (2008) , Principles Of Management, **Tata McGraw-Hill**.
21. Zadek, Simon, (1999), AccountAbility, institute of social and ethical accountability , <http://www.accountability.org>

Social Responsibility Audit

Seyed Ali Hosseini ¹©

Assistant Prof. of Accounting, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

Maryam Farkhondeh Disfani²

MSc. Student in Accounting, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

(Received: 13 July 2016; Accepted: 13 February 2017)

Businesses and academic researchers have shown increasing levels of interest in Corporate Social Responsibility (CSR) during recent years. Corporate Social Responsibility (CSR) reporting is one way through which companies can demonstrate their commitments towards being socially responsible. Social auditing used herein refer to evaluation of an organization's socially responsible reporting assertions. The purpose of this article is to present the concept of social audit. The methods used for collect data are: research of documents, websites and publications on the Internet. social audits can help companies create, improve and maintain a positive public relations image. For society it is more useful corporate social responsibility to be developed alongside industrial relations because employers and trade unions are better informed about the needs of people and the labour market. Little consensus exists about the definition and use of metrics to evaluate social impact. For now, there are no regulatory standards backing the concept. The study therefore calls on accountancy regulatory bodies on the need for formulation and implementation of standard policy.

Keywords: Audit, Accountability, Corporate Social Responsibility (CSR), Social Audit

¹ a.hosseini@alzahra.ac.ir ©(Corresponding Author)

² farkhondehm59@yahoo.com